

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Vetus Testamentum, τόμ. 72, τεύχ. 3 (2022)

Τὸ τρέχον τεύχος τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τοῦ Διεθνοῦς Ὁργανισμοῦ γιὰ τὴ Μελέτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (International Organization for the Study of the Old Testament) ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη τῆς Esther Brownsmith ὑπὸ τὸν τίτλο: “Getting Steamy in Amnon’s Chamber: Philological and Metaphorical Observations on 2 Samuel 13” [σσ. 355-385]. Ἡ ἐργασία καταπιάνεται μὲ τὸ βιβλικὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀφορᾷ τὴ σεξουαλικὴ ἀποπλάνηση τῆς κόρης τοῦ Δαβὶδ Θημάρ ἀπὸ τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸ τῆς Ἄμωνα, ὅπως περιγράφεται στὸ 13ο κεφάλαιο τοῦ Β΄ Βασιλειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ σ. ὑποστηρίζει ὅτι, παρὰ τὶς ὅποιες διαμαρτυρίες τῆς Θημάρ, τὸ ἀφηγηματικὸ ὕφος τῆς διήγησης ἀντανανκλᾷ περισσότερο τὴ λάγνα ὀπτική τοῦ πρίγκηπα Ἄμωνα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ δύο πρωταγωνιστὲς ἐπιδίδονται σὲ ἓνα παιχνίδι οἰκειοθελοῦς ἀποπλάνησης. Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἡ ἀπροσδόκητα λεπτομερὴς περιγραφή τῆς Θημάρ καθὼς ἐτοιμάζει τὶς ζύμες γιὰ τὴν παρασκευὴ κάποιων γλυκισμάτων ἀξίζει ἰδιαίτερης προσοχῆς. Ἡ σ. ἐξετάζει τὶς ἑβραϊκὲς λέξεις *הרבה* («ἔρωτικό γλύκισμα»), *שר* («περιχύνω») καὶ *נשׂה* (παραδοσιακὰ «ταφὶ ψησίματος»), προσφέροντας μία φιλολογικὴ ἐρμηνεῖα τῶν σημασιολογικῶν τους προεκτάσεων, ποὺ στὴν οὐσία ἀποκλίνει ἀπὸ τὶς βασικὲς θέσεις τῆς σύγχρονης ἔρευνας. Ἡ νέα κατανόηση τῆς προετοιμασίας τοῦ φαγητοῦ καθιστᾷ σαφὲς ὅτι οἱ ἐνέργειες τῆς Θημάρ ἀποτελοῦν μία ἀφηγηματικὴ μεταφορὰ: προετοιμάζοντας τὰ γλυκίσματα γιὰ νὰ καταναλωθοῦν, ἡ Θημάρ ἐτοιμάζει ταυτόχρονα τὸν ἑαυτὸ τῆς γιὰ ἐρωτικὴ κατανάλωση - τοῦλάχιστον, σύμφωνα μὲ τὴν ὀπτικὴ τοῦ Ἄμωνα. Μὲ ἄλλα λόγια καὶ ἐφαρμόζοντας τὴ θεωρία τῆς ἐννοιολογικῆς μεταφορᾶς, ἡ ἴδια ἡ Θημάρ εἶναι τὸ γλύκισμα.

Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρά μελέτη ἀνήκει στὸν Julian C. Chike καὶ φέρει τὸν τίτλο: “Nebuchadnezzar and Narrative Repair in the Court Tales of Daniel” [σσ. 386-403]. Ὁ σ. καταπιάνεται μὲ τὶς καινοτόμες ἀφηγηματικὲς ἀναπαραστάσεις τοῦ προσώπου τοῦ Ναβουχοδονόσορα, ποὺ ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται σὲ ἑβραϊκοὺς κύκλους κατὰ τὸ δεύτερο ἡμισυ τῆς πρώτης χιλιετίας π.Χ. Πρόκειται ἐπὶ τῆς οὐσίας γιὰ προσπάθειες ἀναδιαμόρφωσης καὶ ἐπαναπροσδιορισμοῦ τοῦ ρόλου τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως στὴν ἑβραϊκὴ ἱστορία, οἱ ὁποῖες βέβαια ἐντάσσονται σὲ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο «φιλολογικῆς ἀνησυχίας» μεταξὺ τῶν Βαβυλωνίων καὶ ἑλληνιστικῶν γραφέων σχετικὰ μὲ τὴν ἀναθεωρητικὴ ἀναπαραστάση μοναρχῶν τῆς Μεσοποταμίας τῶν περασμένων ἐποχῶν. Μὲ ἀφορμὴ τὰ κεφάλαια 2-6 τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ ἀναδείξει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον οἱ γραφεῖς τῆς βαβυλωνιακῆς αὐλῆς προσπάθησαν νὰ ἀναδιαμορφώσουν τὴ στοιχειωμένη μνήμη τοῦ Ναβουχοδονόσορα. Συγκρίνοντας τὸ ἀφηγηματικὸ πορτραῖτο τοῦ Ναβουχοδονόσορα μὲ διάφορα κείμενα τῆς ἰουδαϊκῆς προφητικῆς παραδόσης, ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ὁ συντάκτης τῶν αὐλικῶν αὐτῶν ἱστοριῶν κατασκεύασε ἓνα

«άντι-αφήγημα» για τον Ναβουχοδονόσορα, στο οποίο η τραυματική εμπειρία της ταπείνωσης, της έξορίας και της αποκατάστασης του Ίούδα ενσαρκώνεται μεταφορικά στο πρόσωπο του ίδιου του βασιλιά.

Στόν χώρο της Βαβυλώνας παραμένει θεματικά και η επόμενη μελέτη με θέμα: “Burn the Witch! A Comparison between the Portrayal of Sorceress Babylon in *Isaiah* 47 and the Figure of the Witch in *Maqlu*” [σσ. 404-430] από την Alinda Damsma. Πιο συγκεκριμένα, η σ. επικεντρώνεται στο 47ο κεφάλαιο του βιβλίου του *Ἡσαΐα*, όπου με μεταφορικό λόγο περιγράφεται η Βαβυλώνα ως αλαζονική βασίλισσα που καταδικάζεται επειδή άσκούσε την τέχνη της μαγείας από τα νεανικά της ακόμα χρόνια. Το κακό που προκάλεσε στα θύματά της θα το ύποσσει και η ίδια και η πτώση της θα επισυμβεί γρήγορα και χωρίς προειδοποίηση. Πρόκειται να έχει την ίδια μοίρα και των άλλων μάγων που χάθηκαν μέσα στις φλόγες. Στη μελέτη επιχειρείται η σύγκριση μεταξύ της αφηγηματικής απεικόνισης της καταστροφής της Βαβυλώνας, όπως περιγράφεται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο του *Ἡσαΐα* και στο *Maqlu*, το Βαβυλωνιακό τελετουργικό κείμενο κατά της μαγείας που σώζεται στην Ακκαδική γλώσσα. Μέσα από τη σύγκριση η σ. προσπαθεί να αναδείξει την κοινή όρολογία και την έντυπωσιακή ομοιότητα στις θεματικές, όπως είναι οι κατηγορίες κατά της μαγείας, η στερεοτυπική σύνδεση του γυναικείου φύλου με πρακτικές μαγείας, το φαινόμενο της αντιστροφής της μοίρας και η καταδίκη στον δια πυρός θάνατο. Η θεματική και ένιοτε λεξιλογική ταύτιση των δύο κειμένων υποδεικνύει δυναμικά ότι ο συγγραφέας του Δευτερο-Ἡσαΐα ενσωμάτωσε κάποιες ιδέες πολεμικής κατά της μαγείας, καθώς ήταν δεκτικός της μαγικο-θρησκευτικής αντίληψης της εποχής του, διατηρώντας παράλληλα μία κριτική στάση απέναντί της.

Από τα προφητικά βιβλία και την Βαβυλώνα στο βιβλίο της *Ἐξόδου* και στην ἔρημο του Σινᾶ μᾶς μεταφέρει η μελέτη υπό τον τίτλο: “Exodus 21, the Sale of Daughters, and the Cuneiform Sources of Nuzi” [σσ. 431-443] του Josue J. Justel. Ο σ. επικεντρώνει το ερευνητικό του ενδιαφέρον στη διάταξη που περιλαμβάνεται στο *Ἐξ.* 21, 7-11 και ἀφορᾶ τὴ διάθεση τῆς κόρης ἀπὸ τὸν πατέρα της. Τὸ συγκεκριμένο χωρίο, τὸ ἱστορικό και νομικό του πλαίσιο ἀλλὰ και ὁ πραγματικός σκοπός του ἔχει γίνει ἀντικείμενο πολλῶν ἐπιστημονικῶν συζητήσεων ἀπὸ τοὺς βιβλικούς μελετητές. Μία ἀπὸ τις πιὸ πρόσφατες ὑποθέσεις εἶναι αὐτὴ τοῦ Joseph Fleishman, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ συγκεκριμένη διάταξη δὲν ἀναφέρεται στὴν περίπτωση πώλησης τῆς κόρης ἀπὸ τὸν πατέρα ὡς δούλης, ἀλλὰ στὸ γεγονός ὅτι τὴν προσφέρει ὡς νύφη. Πρὸς ἐπίρρωση τῆς θέσεως αὐτῆς, ὁ Fleishman ἐξέτασε μία σειρά ἀπὸ ἀντίστοιχες περιπτώσεις ποὺ περιλαμβάνονται σὲ διάφορα νομικά ἔγγραφα ποὺ σώζονται σὲ σφηνοειδῆ γραφή, ὅπως αὐτὰ ἀπὸ τὸ Νούζι, στὸ Βόρειο Ἰράκ. Ἡ ἐν λόγω μελέτη ἐπιχειρεῖ νὰ ἀξιολογήσει τὴν βαρύτητα τῆς συγκεκριμένης συγκριτικῆς προσέγγισης τοῦ Fleishman.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Jesse M. Peterson με θέμα: “Times as Task, Not Timing: Reconsidering Qoheleth’s Catalogue of the Times” [σσ. 444-473]. Ὁ σ. ἐστιάζει τὴν προσοχή του στὴν κατηγοριοποίηση τῶν καιρῶν ὅπως καταγράφεται στὸ βιβλίο τοῦ *Ἐκκλησιαστή* (3, 2-8) και ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δύο πιὸ διαδεδομένες ἐπιστημονικῆς προσεγγίσεις συνολικά τοῦ βιβλίου ἀποτυγχάνουν νὰ δώσουν μία ἱκανοποιητικὴ

ἐξήγηση γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ πλαίσιο τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου καὶ ἐπιπλέον προτείνει μία λιγώτερο διαδεδομένη ἀνάγνωση γιὰ τὴν ὀρθότερη κατανόησή του. Ἐπιχειρώντας νὰ δεῖ συγκριτικὰ τὰ 3, 2-8 μὲ δύο ἄλλα στενὰ συνδεδεμένα μὲ αὐτὸ χωρία, τὰ 1, 4-11 καὶ 3, 9-15, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ φαινομενικὴ ἀναφορά στὸν χρόνο δὲν ἀφορᾷ τὸν κατάλληλο συγχρονισμό, ὅπως πολὺ συχνὰ ὑποστηρίζεται, ἀλλὰ ἐκφράζει περισσότερο τὴν ἀπογοήτευση τοῦ Ἐκκλησιαστή σχετικὰ μὲ τὴν ἀναπόφευκτη ἐξισοροπητικὴ τάση ποῦ εἶναι συνυφασμένη μὲ κάθε ἀνθρώπινη δραστηριότητα.

Ἡ τελευταία κατὰ σειρὰν μελέτη μὲ τίτλο: “Lot’s Struggle for ‘Masculinity’: Use, Function, and Ideology of Masculinity in the Lot Stories” [σσ. 495-512] ἀνήκει στὸν Matthias Winkler. Ὁ σ. ἐξετάζει τὴ βιβλικὴ φιγούρα τοῦ Λὼτ μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα μιᾶς εἰδικῆς κατηγορίας τῶν βιβλικῶν σπουδῶν, αὐτὴ τοῦ βιβλικοῦ ἀνδρισμοῦ (Biblical Masculinity Studies). Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτὴν τὴν ὀπτική, ὁ Λὼτ παρουσιάζεται νὰ προσπαθεῖ συνεχῶς νὰ ἀνταποκριθεῖ στὰ ἰδανικὰ μιᾶς ἡγεμονικῆς ἀρρενωπότητος, χωρὶς ὡστόσο νὰ τὸ ἐπιτυγχάνει. Ἡ ἀρρενωπότητα ἀναδεικνύεται ὡς κινητήριος μοχλὸς στὶς βιβλικὲς ἀφηγήσεις ποῦ ἀφοροῦν τὸν Λὼτ καὶ κυρίως στὸ 19ο κεφάλαιο τῆς *Γενέσεως*. Στὴν πραγματικότητα οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς διακωμῶδοῦν τὸν Λὼτ καὶ τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς Μωαβίτες καὶ τοὺς Ἀμμωνίτες ὡς «ἀποτυχημένους» ἄνδρες. Οἱ ἀφηγηματικὲς τεχνικὲς αὐτῆς τῆς τακτικῆς ἀναλύονται λεπτομερῶς μέσα στὴν ἐν λόγῳ μελέτη, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἐξιδανίκευση τῆς ἀρρενωπότητος καὶ τῶν ἀνδρικῶν χαρακτηριστικῶν, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ βιβλικοῦ κειμένου τεχνηέντως καὶ ἐσκεμμένα γιὰ τονισθεῖ ἀκόμη περισσότερο ἢ ἀποτυχία τοῦ Λὼτ νὰ ἐναρμονισθεῖ μὲ αὐτὲς τὶς σταθερές.

Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὶς καθιερωμένες βιβλιοκρισίες μονογραφιῶν ποῦ ἀφοροῦν θέματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Revue biblique, τόμ. 129, τεῦχ. 3 (2022)

Το τρέχον τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τῆς Γαλλικῆς Βιβλικῆς καὶ Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη τῆς Christa Muller-Kessler μὲ θέμα: “New Palimpsest Fragments for *1 Kingdoms* with Lucian and Origen Additions in a Christian Palestinian Aramaic Witness (Sinai, Greek NF MG 14)” [σσ. 321-340]. Ἡ σ. καταπιάνεται μὲ τὸν παλίμψηστο ἐλληνικὸ κώδικα NF MG 14 ἀπὸ τὰ συλλογὴ χειρογράφων τῆς Μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στὴ χερσόνησο τοῦ Σινᾶ, ποῦ ἀνήκει στὴ συλλογὴ νέων εὐρημάτων ποῦ ἤλθαν στὸ φῶς μόλις τὸ 1975. Στὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφο, κάτω ἀπὸ τὴ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ κεφαλαιογράμματη γραφὴ ποῦ περιλαμβάνει βίους ἁγίων καὶ ἓνα ἐγκώμιο πρὸς τὴ Θεοτόκο, μπορεῖ κανεὶς μὲ τὴ βοήθεια τῶν σύγχρονων τεχνικῶν μέσων νὰ διακρίνει τὸ ἀρχικὸ κείμενο τοῦ χειρογράφου, γραμμένο στὴν πρῶμῃ Χριστιανικῇ Ἀραμαϊκῇ τῆς Παλαιστίνης καὶ χρονολογούμενο μεταξὺ 5ου καὶ 7ου αἰ. Τέσσερα ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ κώδικα περιλαμβάνουν βιβλικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

(*Α' Βασιλειῶν*, *Ίώβ*, *Παροιμίες*) στη Δυτική Ἀραμαϊκή διάλεκτο. Ἡ σ. στὴν παροῦσα μελέτη παρουσιάζει σὲ ἔκδοση μία νέα καὶ ἀμάρτυρη ἐκδοχὴ γιὰ τὰ κεφάλαια *Α' Βασιλειῶν* 8, 22b-9, 2a, 3b-4a, 6-8, 18, 25c-19, 5 στὴ Χριστιανικὴ Παλαιστίνῃ Ἀραμαϊκῇ, ποὺ ἐμπλουτίζει τὶς ἀντίστοιχες βιβλικὲς ἀναγνώσεις τοῦ Λουκιανοῦ τοῦ Μάρτυρος ἀλλὰ καὶ τοῦ Ὡριγένους.

Μὲ τὴν πρωτότυπη ἔκδοση μιᾶς ἄγνωστης μέχρι σήμερα ἐκδοχῆς βιβλικῶν κειμένων καταπιάνεται καὶ ἡ δεύτερη κατὰ σειρὰ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: «Le cantique vieux latin d'Azarias (*Dn* 3, 26-45) dans le manuscrit Verona, Biblioteca Capitolare IV fol. 6» [σσ. 341-349] ἀπὸ τὸν Jean-Claude Haelewyck. Τὸ φύλ. 6 τοῦ χειρόγραφου κώδικα IV, ποὺ θησαυρίζεται στὴ Biblioteca Capitolare τῆς Βερόνας, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σπαράγματα τῆς παλαιολατινικῆς ἐκδοχῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποὺ φέρει τὸν ἀρ. 182 στὸν περιγραφικὸν κατάλογο τῶν μαρτυριῶν τῆς *Vetus Latina*. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ ἓνα σύντομο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ *Ἰεζεκιήλ* (36, 22-28), ποὺ ἔχει ἤδη ἐκδοθεῖ, τὸ χειρόγραφο διασώζει καὶ «μία ἐκδοχὴ ἀπὸ τὸν προφήτη Δανιήλ μαζί με ἓναν ὕμνο», τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει τὰ *Δαν.* 1, 1-2, 3, 1-96 στὴν ἐκδοχὴ τῆς *Vulgata*, μὲ ἐξαίρεση τὸν ὕμνον τοῦ Ἀζαρία (3, 26-45), ποὺ παρατίθεται στὴν παλαιολατινικὴ ἐκδοχὴ. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ χωρία ἀπὸ τὴν *Vulgata*, οἱ στίχοι 26-45 δὲν εἶχαν ποτὲ ἐκδοθεῖ. Στὴν παροῦσα ἐργασία ἐκδίδεται καὶ σχολιάζεται τὸ κείμενον τοῦ ἐν λόγω ὕμνου. Ἀπὸ τὴ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ ὁ σ. καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μαρτυρία ὑπ' ἀρ. 182 εὐρωπαϊκοῦ κειμένου τοῦ *Δανιήλ* βρίσκεται πολὺ κοντὰ μὲ τὴν ὑπ' ἀρ. 177 (παλίμψηστο τοῦ Wurzburg) ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὴν τοῦ Αὐγουστίνου, ὁ ὁποῖος παραθέτει τὸ ἄσμα τοῦ Ἀζαρία στὴν ὑπ' ἀρ. 111 ἐπιστολῇ του.

Μὲ τὸ βιβλίον τοῦ *Δανιήλ* ἀσχολεῖται καὶ ἡ Karin Finsterbusch στὴ μελέτη της: “To So Called Preface to *Dan* 5: Remarks on its ‘Career’ in the Variant Literary Editions of *Daniel* (LXX967-Dan; LXX88-Dan; Th-Dan)” [σσ. 350-358]. Πρὶν ἀπὸ τὸ *Δαν.* 5, 1-30 ὑπάρχει μία σύντομη ἀφήγησις, ἡ ὁποία στὴν ἐκδοχὴ τῆς μαρτυρίας LXX88-Dn ἀκολουθεῖ τὸ 4ο κεφάλαιο ἐνῶ στὴν ἐκδοχὴ τῆς LXX967-Dn τοποθετεῖται μετὰ ἀπὸ τὸ 8ο κεφάλαιο. Ἀντίθετα, τόσο στὴν Μασσορητικὴ ἐκδοχὴ ὅσο καὶ σὲ ἐκείνην τοῦ Θεοδοτίωνα, ἡ ἐν λόγω ἀφήγησις δὲν μαρτυρεῖται. Ἡ μέχρι σήμερα ἔρευνα εἶχε ἀσχοληθεῖ κυρίως μὲ τὴν ἐκδοχὴ τῆς μαρτυρίας LXX88-Dn. Τὸ ἐρώτημα ἀναφορικὰ μὲ τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο διατηρήθηκε ἡ σύντομη αὐτὴ ἀφήγησις ὡς συνέχεια τῆς μακρᾶς ἀφήγησις –σημειωτέον ὅτι καὶ τὰ δύο κείμενα ἀναφέρονται στὸ ἴδιο γεγονός, ἔχουν πανομοιότυπη ἀρχὴ καὶ εἰσάγονται ἀπὸ τὴν ἴδια φωνή, δηλαδὴ τὸν ἀφηγητὴ τοῦ βιβλίου– δὲν ἔχει ἀπαντηθεῖ ἰκανοποιητικὰ. Ἡ σ. στὴν παροῦσα μελέτη καταπιάνεται μὲ τὴν ἐκδοχὴ τοῦ LXX967-Dn. Ἡ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀφήγησις μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ καλύτερα σὲ σχέση μὲ τὸ ὄραμα τοῦ *Δανιήλ* ποὺ περιλαμβάνεται στὸ 8ο κεφάλαιο. Ἐπομένως, τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ ἀφήγησις δημιουργήθηκε ἢ παρεμβλήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ὅταν καθιερώθηκε ἡ μὴ μασσορητικὴ κειμενικὴ ἀκολουθία τοῦ βιβλίου τοῦ *Δανιήλ*, ὅπως ἀκριβῶς διασώζει ἡ μαρτυρία LXX967-Dn. Μόνον ὕστερα ἀπὸ μία κειμενικὴ ἀναθεώρησις ποὺ τοποθετεῖ τὸ 5ο κεφάλαιο πρὶν ἀπὸ τὸ 4ο κεφάλαιο στὸν *Δανιήλ*, ἡ συγκεκριμένη ἀφήγησις διατηρήθηκε καὶ λειτούργησε ὡς ἓνας ἀπλὸς

πρόλογος. Τέλος σὲ μία δευτερογενῆ ἀναθεώρηση, ποὺ ἐπεδίωξε νὰ προσαρμόσει τὴν ἑλληνικὴ ἐκδοχὴ τοῦ Δανιὴλ στὴν πρωτο-μασορητικὴ ἐκδοχὴ, ἡ σύντομη αὐτὴ ἀφήγηση τελικὰ ἀπαλείφθηκε.

Ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς κριτικῆς τοῦ βιβλικοῦ κειμένου στὸ πεδίο τῆς βιβλικῆς ἀρχαιολογίας μᾶς μεταφέρουν οἱ ἐπόμενες τρεῖς μελέτες τοῦ τεύχους. Ἡ πρώτη ἀνήκει στὸν Mariusz Burdajewicz καὶ φέρει τίτλο: «Un protomé anthropomorphe en terre cuite de Tell Keisan, en Galilée» [σσ. 359-375]. Μία ἀνθρωπόμορφη προτομὴ φτιαγμένη ἀπὸ πηλὸ ἀνακαλύφθηκε στὸ ἐπίπεδο 4 κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς στὸ Tell Keisan τὸ 1980. Τὸ ἐν λόγω ἀρχαιολογικὸ εὑρημα ἀνήκει σὲ μία μεγάλη συλλογὴ ἀπὸ πῆλινα ἀντικείμενα, κυρίως προσωπεῖα καὶ προτομές, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ πολιτισμικὸ περιβάλλον τῆς Συρο-Φοινίκης καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σιδῆρου. Ὁ σ. παρουσιάζει τὸ συγκεκριμένο εὑρημα μαζί μὲ μία περιγραφή τοῦ στρωματογραφικοῦ πλαισίου στὸ ὁποῖο βρέθηκε, προχωρώντας σὲ εἰκονογραφικὴ ἀνάλυση καὶ διατυπώνοντας ὑποθέσεις γιὰ τὴν πιθανὴ λειτουργία του.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπόμενη ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος μελέτη μὲ θέμα: “Two Bouleutai, Father and Son, and a Bronze Statue of Poseidon Referenced in a Greek Inscription from the Samaria Region” [σσ. 376-391] ἀπὸ τὸν Asher Ovadiah. Ὁ σ. ἐξετάζει μία ὀκτάστιχη ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, ἡ ὁποία βρίσκεται χαραγμένη πάνω σὲ μία ὑστερορωμαϊκὴ πινακίδα μὲ λαβές (*tabula ansata*), ἡ ὁποία ἀνακαλύφθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Σαμαρείας, χωρὶς ὥστόσο νὰ εἶναι δυνατὸ νὰ προσδιορισθεῖ ἡ ἀκριβὴς προέλευση. Ὁ Ovadiah ὑποθέτει στηριζόμενος σὲ ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ προέλευση τῆς ἐπιγραφῆς, ποὺ εἶναι χαραγμένη στὴν ἀσβεστολιθικὴ πινακίδα, εἶναι ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Σαμαρείας-Σεβαστείας. Τὸ κείμενο περιγράφει τὴν ἀνέγερση καὶ τὴν πληρωμὴ τῶν ἐξόδων ἐνὸς ἀναθηματικοῦ χάλκινου ἀγάλματος πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ ἕναν γιὸ καὶ τὸν πατέρα του –ἀμφότεροι μέλη τοῦ τοπικοῦ συμβουλίου (*βουλευταί*)– στὶς ἀρχὲς τῆς ἑβδομῆς δεκαετίας τοῦ 4ου αἰῶνα μ.Χ.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ τριλογία ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν μελέτη τῶν Denys Pringle καὶ Benjamin Kedar ὑπὸ τὸν τίτλο: “The Site of the House of St Mary of Mountjoy, near Jerusalem” [σσ. 392-407]. Ἡ ἐν λόγω ἐργασία ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπιλύσει τὸ ζήτημα τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῆς ἑδρας τοῦ ἰσπανικοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος τοῦ Mountjoy, τὴν ὁποία ὁ ἐπικεφαλῆς του Rodrigo Alvarez, πρῶην κόμης τῆς Sarria (σημερινὴ Λεόν), ἄρχισε νὰ κτίζει δίπλα στὸν δρόμο πρὸς τὴ Nablus (ἀρχαία Νεάπολις) στὸ Mountjoy, βόρεια τῆς Ἱερουσαλὴμ γύρω στὸ 1178. Ἄν καὶ προηγουμένως ἔρευνοι ἔχουν συμφωνήσει στὴν ταύτιση τοῦ ἴδιου τοῦ Mountjoy μὲ τὴν κορυφογραμμὴ γνωστὴ ὡς Ra’s al-Masharif, ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ προσκυνητὲς ποὺ πλησίαζαν τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὰ βόρεια ἀποκοῦσαν τὴν πρώτη θεὰ τῆς πόλεως, οἱ προτάσεις γιὰ τὴ θέση τοῦ οἴκου τοῦ τάγματος ἔχουν μετατοπισθεῖ μεταξὺ Shu’fat, Tall al-Nasba καὶ Tall al-Ful. Ἡ ἐπανεξέταση τῶν κειμενικῶν πηγῶν καὶ τῶν τοπογραφικῶν στοιχείων ὑποδεικνύει ὥστόσο ὅτι ὁ οἶκος ἰδρύθηκε στὴν ἴδια τὴ Ra’s al-Masharif, δίπλα σὲ ἕνα ὑπάρχον παρεκκλήσιο, ποὺ ἀνῆκε στὸν Λατῖνο Πατριάρχη τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀναφέρεται στὶς πηγὲς ὡς *tolus patriarche*.

Ὡς παράρτημα, στὴν κατηγορία φιλολογικὰ σημειώματα [notes philologiques], παρατίθεται στὸ τελεῖωμα τοῦ τεύχους ἡ ἐργασία τοῦ Christophe Rico μὲ θέμα:

«La conjonction ἕως en grec ancien: À propos de Mt 1, 25. III. Textes de la Septante à substrat hébraïque» [σσ. 408-416]. Πρόκειται για φιλολογική συγκριτική μελέτη τοῦ χρονικοῦ συνδέσμου ἕως στὸ βιβλικὸ χωρίο τοῦ *Κατὰ Ματθαῖον* Εὐαγγελίου «καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν» (1, 25), στὴν ὁποία ὁ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναδείξει τὸ ἑβραϊκὸ ὑπόβαθρο πίσω ἀπὸ συγκεκριμένες μεταφραστικὲς ἐπιλογὲς τῶν Ο΄ ποὺ ἀντικατοπτρίζονται στὰ συνοπτικὰ εὐαγγέλια.

Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ τὶς καθιερωμένες βιβλιοκριτικὲς στήλες ἀναφορικὰ μὲ καινούργιες δημοσιεύσεις στὸν χῶρο τῶν βιβλικῶν σπουδῶν.

Δρ. Νικόλαος Κουρεμένος